

Verzetsheldin Nora Prins trotseerde Japanners

Ontsnapt aan het vuurpeloton

Gelachen heeft ze, uitzinnig gelachen. En gehuild, verschrikkelijk gehuild tot ze dacht dat ze dood ging. Haar naam: Nora Prins, kampleidster in de Japanse vrouwen- en kinderkampen in Brastagi en Aek Pamienke III op Sumatra in de jaren 1942 en 1945. In 1983 kreeg zij het Verzetshedenkingskruis voor haar toewijding voor haar medegevangenen en... voor haar moed. Want moed had ze. Dat blijkt uit het verhaal dat Henk Hovinga optekende aan de hand van schriftelijke bronnen en een interview dat hij destijds had met de inmiddels overleden Nora Prins.

Door: Henk Hovinga

Het begint allemaal nog betrekkelijk vredig, die internering op 15 april 1942. De 939 Nederlandse burgers uit de wijde omgeving van het koele op 1400 meter hoogte gelegen Brastagi zijn ervan overtuigd dat hun opsluiting niet langer dan een paar weken of hoogstens een paar maanden kan duren. Ze mogen geld en vrij veel spullen meenemen en ze krijgen order hun huizen goed af te sluiten om diefstal te voorkomen tijdens hun tijdelijke afwezigheid, zoals de Japanners beweren. Bovendien is het interneringsoord, het gebouwencomplex van de vermaarde *Planters*

School Vereniging (PSV) van alle gemakken voorzien: stromend water, elektriciteit, een goed uitgeruste keuken, een grote eetzaal en ruime slaapkamers waar tot dan de internaatskinderen van de lagere school en HBS van de plantersschool zijn gehuisvest. Ook is er een klein maar goed geoutilleerd ziekenhuisje.

Mannen krijgsgevangen

De zogenaamde tijdelijke internering verandert echter al spoedig in grimige gevangenschap. De mannen die niet bij de kampleiding zijn betrokken, worden afgevoerd. Pas later blijkt dat velen van hen als krijgsgevangenen zijn omgekomen bij het beulswerk aan de Birma-

spoorlijn of aan de dodenspoorweg van Pakan Baroe. Anderen verdrinken bij de torpedering van het transportschip *Van Waerwijck* voor Sumatra's oostkust op 26 juni 1944. De in Brastagi achterblijvende vrouwen moeten zelf de kosten dragen voor voeding en huisvesting voor zichzelf en hun kinderen. Juwelen, elektrische kookplaatjes en meegebrachte radio's moeten worden ingeleverd. De leefruimte wordt na 21 december 1942 aanzienlijk ingeperkt door de komst van nog eens 730 vrouwen en kinderen uit het kamp van Pematang Siantar. En de aanvoer van voedsel vermindert geleidelijk en stukt soms geheel. Het kampleven in Brastagi versombert met de dag. Alleen de schaars binnensijpelende berichten over geallieerde militaire successen houden de moed er nog een beetje in.

Nora Prins is de gelukkige bezitster van een zorgvuldig verstopte radio, die ze in haar dagboeken van 1942 en 1943 de codenaam 'Mignon' heeft gegeven en die dagelijks melding maakt van de kerende krijgskansen. Het gevaar voor ontdekking van de radio ligt echter steeds op de loer en op 13 juni 1943 schrijft ze: "Na de huiszoeking in Medan gaan er geruchten dat nu wij aan de beurt zijn. We hebben juffrouw Mignon ten strengste verboden aan huis te komen. We zoeken een andere oplossing voor haar."

Een paar maanden later, op 26 oktober 1943, worden Nora Prins en Ria Eikens aangewezen als kampleidsters. Nora heeft daar aanvankelijk geen zin in en ze vraagt aan de Japanse commandant - die ze in haar dagboek Molly noemt - wat dat



● De Plantersschool in Brastagi (Sumatra), die op 15 april 1942 in gebruik werd genomen als Japans interneringskamp. Het gebouwencomplex werd na de oorlog door brand verwoest.



● Nora Prins (Mevrouw A.E. Prins-Röhrborn) in 1948.

baantje eigenlijk inhoudt. Het antwoord is klip en klaar: "U bent verantwoordelijk voor alles en iedereen in het kamp." Ze pruttelt nog even tegen, zegt dat ze iemand naast zich wil hebben en dat de kampbewoners moeten kunnen stemmen over de leiding van hun kamp. Maar Molly is onverbiddeijk. Wel gaat hij akkoord met het voorstel dat Ria Eikens en Noor Prins samen de kampleiding zullen voeren, een dictaat dat met een stemming onder de kampbewoners wordt bevestigd.

"Zo werd ik dus de verantwoordelijke tante", vertelt Nora Prins mij in 1983. "Ik kreeg een kantoor met drie helpers en daar voerden we de hele administratie over voedsel, klachten, betalingen enzovoort. En natuurlijk moesten wij ervoor zorgen dat de Japanse orders strikt werden uitge-

voerd. Eerst waren ze nog wel correct, maar als er iets gebeurde wat niet naar hun zin was, sloegen ze er op los. Tien of vijftien slagen met zo'n rubberen zwiepding, ook als ik zelf niks had gedaan. Dan zeiden ze: 'Maar jij bent verantwoordelijk want jij had het moeten voorkomen'. En dan kreeg ik nog eens tien slagen met zo'n knoertendoder."

Zij de wortelen, wij het loof

"Het eten was eerst nog wel behoorlijk, hoewel altijd aan de korte kant. Maar het werd steeds minder natuurlijk, tot we soms alleen maar sagopap kregen. Vreselijk! Wortelen waren er wel in Brastagi, maar die vraten ze zelf op. Wij kregen het wortelloof. Bitter als gal was dat. Sommigen hadden een tuintje waar ze *oebie*

(cassave) verbouwden en dan ruilden ze *oebie*blaadjes tegen een kopje bruine bonen. Er heerste een fleurige handel. En smokkelhandel! Wat van buiten het kamp kwam, werd betaald met hemdjes, bloesjes of lapjes. Eerst kregen we nog wel wat vlees, zoveel gram per persoon, maar dat hield al snel op. Ik ging dus naar Molly en eiste vlees. Een paar dagen later kwam er een mager scharminkel van een karbouw binnenwandelen. We hebben dat beest toen aan een lantaarnpaal geknoopt, z'n vier poten vastgebonden en z'n nek gebroken met een touw om de lantaarnpaal. De één trok die kant op, een ander de andere kant en toen was het *krak-krak*. Maar toen moest 'ie nog worden geslacht. Daar hebben de nonnetjes bij geholpen, die hadden daar ervaring mee. Ze hebben ervoor gezorgd dat al het bloed werd opgevangen in een teiltje en dat hebben ze met handen en armen geklopt tot we er bloedworst van konden maken."

"Officieel moest al het eten uit de kampkeuken komen en mochten we zelf niet koken. Maar er werd stiekem toch veel gekookt natuurlijk op elektrische kookplaatjes en omgekeerde strijkijzers die in een blik werden gezet. Toen er een gerucht rondging dat er huiszoeking zou komen naar radio's, elektrische apparaten en sieraden, werden alle kookplaatjes en strijkijzers in de bomen gehangen aan de schaduwkant van de appèlplaats. We wisten dat de Japanners altijd in de schaduw gingen staan terwijl wij in de zon mochten braden. En ze zouden wel niet boven hun hoofden in de bomen gaan kijken, dachten we. Maar uiterekend toen we daar allemaal aangetreden stonden, kieperde één van die comfortjes uit een boom. Godzijdank niet op de kop van een Jap. Het liep allemaal goed af, want ze moesten er zelf om lachen en we kregen geen straf. Maar de kookplaatjes en strijkijzers waren daarna weg natuurlijk." "Een moeilijk moment was het toen we het bevel kregen acht meisjes te rekruteren die de heren ook 's nachts van dienst wilden zijn. Toen hebben we acht dames van boven de 65 jaar voor ze neergezet. Die wilden wel, zeiden we. Maar dat was natuurlijk niet de bedoeling. Tenslotte namen

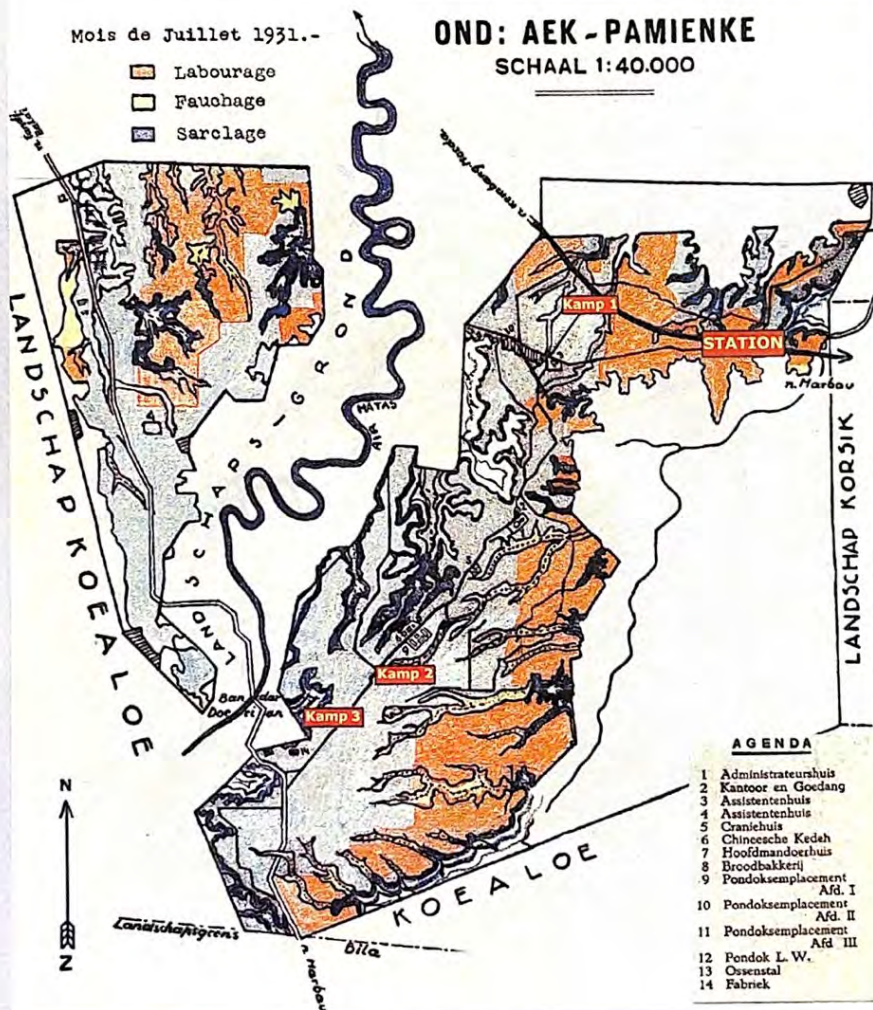
ze genoeg met een vrouw die zich samen met haar dochter had opgegeven. Die moeder was een alcoholiste. Voor een fles whisky per dag wilden zij en haar dochter de heren wel terwille zijn als zogenaamde troostmeisjes. Uiteindelijk is de dochter na een tijdje weer teruggekomen in het kamp en die hebben we niet meer meegegeven." "Spannend was altijd de dagelijkse

telling van alle kampbewoners. Dat ging in ploegen en onder elkaar spraken we af wie met welk aantal kwam. Als ze die aantallen dan optelden klopte het totaal altijd precies. Maar natuurlijk waren er altijd een paar vrouwen weg die het kamp waren uitgeglipt om te smokkelen. Die tellden we dan gewoon mee. De telling klopte altijd. Vrouwen zijn pienter hoor!"

Japanner met margriet

Het is dinsdag 19 januari 1943 als Nora Prins via Radio Oranje het grote nieuws hoort dat er in Canada een prinsenkind is geboren: Margriet. Samen met An Buisman ligt ze op haar buik voor een kast waaronder haar geheime Mignon is verstopt. Het nieuws verspreidt zich als een lopend vuurtje door het kamp en binnen een paar uur loopt bijna iedereen met een margriet op, geknipt uit papier of gemaakt uit een witte zakdoek en een paar draadjes gele wol. "En natuurlijk moest ik bij de commandant op het matje komen. Die dacht dat het feestelijk vertoon iets met koningin Wilhelmina te maken had. Maar ik zei: 'Wat heeft Willemien daar nou mee te maken? Helemaal niks. Het is vandaag voor ons het feest van de margriet. U heeft in Japan toch ook het feest van de Sakura, de kersenbloesem? Dan loopt toch ook iedereen met kersenbloesem op en worden de huizen versierd?' Ja, dat kon hij niet ontkennen. 'Nou', zei ik, 'zo hebben wij in Holland het feest van de margriet in januari. Dat is precies hetzelfde als de Sakura in Japan.' Dat vond die Jap eigenlijk wel leuk en hij vroeg of hij dan ook zo'n bloemetje mocht hebben. Toen heeft mevrouw Teunen voor hem een extra grote margriet gemaakt en daar heeft hij drie dagen lang mee op z'n borst rondgelopen. Later heb ik dat verhaal nog eens aan prinses Margriet geschreven. Ondanks alle ellende hebben we ook heel wat afgelachen."

Nora Prins moet ook lachen als een paar nonnen uit Kota Radja worden geïnterneerd in Brastagi. Die moeten op kaarten worden ingeschreven met naam, leeftijd en huwelijks staat. Nora zit achter haar bureau met links en rechts een Japanner, maar de Japanners vullen zelf de kaarten in. Of de dames getrouwd zijn, zo luidt één van de vragen. Ja, ze zijn getrouwd. Met wie? Met Onze Lieve Heer. Daarom dragen ze een trouwring. Getrouwd met Onze Lieve Heer? Ja, beaamt Nora en ze wijst naar boven. De militairen vinden dat wel wat vreemd, maar ze accepteren het antwoord. Op de kaarten schrijven ze achter de namen van de nonnen de letters P, R en A. En dat staat voor 'Pilot Royal Airforce'...



• Unieke kaart van de rubberplantage Aek Pamienke waar de Japanners tijdens de oorlog drie grote interneringskampen vestigden. Na ontruiming van Brastagi werden alle vrouwen en kinderen, onder wie Nora Prins, overgebracht naar Kamp III van Aek Pamienke. De kaart werd in 1931 met de hand getekend en ingekleurd door administrateur Jan Eldering van deze rubberplantage. Diens gezin werd op de eigen plantage geïnterneerd. Jan Eldering zelf kwam als krijgsgevangene om aan de Birma-spoorlijn. De kamplocaties zijn door de schrijver van dit artikel voor Checkpoint met de computer aangebracht.

In de rubriek 'ooggetuigen van de geschiedenis' kunt u als veteraan een opmerkelijk, nog niet eerder gepubliceerd, verhaal kwijt met betrekking tot de inzet van Nederlandse militairen. Stuur uw suggesties naar Checkpoint, Postbus 1091, 6501 BB te Nijmegen o.v.v. 'ooggetuigen van de geschiedenis'.

Uitbraak om voedsel

Het zijn vooral de leuke dingen waarover Nora Prins graag vertelt. Aanzienlijk geslotener is zij als het gaat over honger, mishandeling, ziekte en dood. En dat wordt dagelijkse routine nadat het Brastagikamp op 15 juli 1945 wordt opgeheven. De hele kampbevolking verhuist naar de hel van Kamp III in het bloedhete Aek Pamienke dat is vergeven van de malaria. Ook daar worden Ria Eikens en Nora Prins de kampleidsters. Een ploeg van zestien- en zeventienjarige meisjes delft dagelijks de graven voor de twee of drie doden van de dag. Noor draagt in dat ellendige hongerkamp bij de kinderen de erenaam *Oma Prins*. Maar bij tientallen kleine kinderen moet zij stuivertjes leggen, zoals ze zegt. Ik kijk haar niet begripvol aan. Met enige aarzeling volgt de toelichting: "Om de ogen van die pas gestorven kinderen dicht te houden, legde ik er stuivertjes op. Of, als ik geen stuivertje meer had, een steentje..."

Alle misère van de laatste maanden in Aek Pamienke ten spijt, beleeft Nora Prins haar meest traumatische kampervaring in het zogenaamde luxe kamp Brastagi. Dat ze het jaren later nog kan navertellen, heeft ze te danken aan een doodzieke Japanner die bij haar aanklopt om medicijnen. In het medicijnkastje van de Plantersschool ligt nog een voorraadje vooroorlogse *Dagenanpillen*, een destijds veelgebruikt middel tegen infecties. Collega's en helpers van Prins piekeren er niet over een gehate Jap dit schaarse medicijn te geven, maar Nora denkt er anders over onder het motto: het Rode Kruis helpt ook iedereen, vriend en vijand. En dus brengt ze de man een paar dagen lang om de drie uur een pil. En zowaar, hij wordt beter.

Nora Prins is dit voorval allang vergeten als op maandag 26 november 1943 onder de kampbewoners van Brastagi een opstand uitbreekt als gevolg van de belabberde voedselsituatie. Dagenlang heeft ze dan al bij de Japanse commandant gevraagd om meer en beter eten. Vooral aan zout, rijst, vet, suiker en braadolie is een schrijnende behoefte. Ze dreigt zelfs de commandant dat ze niet meer voor de vrouwen in kan staan als er weer geen zout en olie komt.

Tevergeefs. Tegelijkertijd waarschuwt ze de smokkelaarsters die regelmatig het kamp uitglippen om in Brastagi kledingstukken te ruilen tegen etenswaren, dat alleen in kleine, onopvallende groepjes te doen. Maar op die noodlottige 26ste november barst de bom. Niet minder dan 385 vrouwen trotseren alle waarschuwingen en rennen massaal de poort uit, op zoek naar eten. Aanvankelijk zijn de Japanners totaal beduusd. Dan lossen ze wat schoten in de lucht, maar

moeten de namen geven van de gevangenen die tegen alle regels in het kamp zijn uitgelopen. Om de belangrijkste smokkelaarsters te ontzien, beweren de dames dat vrijwel alle vrouwen zijn uitbroken. Maar daar nemen de bezetters geen genoegen mee. Nora Prins en Ria Eikens worden met gummiknuppels bewerkt. Een getuige rapporteert in haar dagboek: "Noor Prins is zó mishandeld dat ze haar handen niet meer kan gebruiken."



● Nora Prins in 1983. Vijf jaar later, op 14 oktober 1988, overleed zij op 86-jarige leeftijd.

de vrouwen trekken zich daar niets van aan. Tenslotte moeten ze zich overgeven als *Heiho's* (Indonesische huulsoldaten) en Japanners een ware drijfjacht inzetten en de vrouwen met de bajonet in de rug terugbrengen naar het kamp. De volgende dag neemt de *Kenpetei* (Japanse militaire politie) bezit van het kamp en begint met een reeks hardhandige verhoren. De eerste slachtoffers zijn uiteraard Nora Prins en Ria Eikens. Ze

Ter dood veroordeeld

Woensdag 28 november worden Noor en Ria naar de gevangenis van Kaban Djahe gebracht, samen met Hetty van der Lee, Lotte Audretsch, Geertje ten Bloemendaal en Lies Simons. Een paar dagen later komen de anderen na een fiks pak slaag vrij. Maar Prins en Eikens blijven gevangen in smerige, donkere cellen, in afwachting van een proces. Ze krijgen zelfs geen water om zich te was-

sen. In die gevangenis ziet Noor de Japanner terug die ze ooit heeft geholpen met haar Dagenanpillen. Hij zegt: "Als je straks voor moet

Verzetskruis voor mevrouw A. E. Prins

(Van onze stadsredactie)

HAARLEM. — Mevrouw A. E. (Noor) Prins krijgt morgenmiddag om vier uur in restaurant Dreefzicht aan de Fonteinlaan 1 het verzetsherdenkingskruis uitgereikt. De onderscheiding wordt door burgemeester Reehorst opgespeld.

Als kampoudste heeft de nu in Haarlem woonachtige mevrouw Prins in het vrouwenkamp Brastagi op Sumatra verzet gepleegd tegen de Japanse bezetter. De onderscheiding wordt uitgereikt in het bijzijn van 35 vrouwen die evenals mevrouw Prins tijdens de Tweede Wereldoorlog in het voormalig Nederlands-Indië waren geïnterneerd.

Tijdens de bijeenkomst wordt een documentaire van NOS en NCRV vertoond die is samengesteld met filmmateriaal van mevrouw Prins. Zij had een filmcamera met film in het kamp gebracht, waarmee zij in het geheim opnamen maakte van het kampleven.

gemarteld. Ze hebben ons onder de oksels aan het plafond gehangen en afgeranseld. Tenslotte werden we weer op de grond gesmakt. Eén keer heb ik nog geschreeuwd dat een Hollandse officier zo iets nooit met een vrouw zou doen. Maar op het laatst

komen, kijk je maar naar mij. Als ik naar beneden kijk moet je *neen* antwoorden. Als ik na een vraag naar boven kijk, zeggen jullie *ja*. Nora Prins: "Tien dagen hebben we daar gezeten. Het leek wel een eeuw. Dagelijks werden we verhoord en

zeiden we niets meer. We werden volkomen apathisch. Maar op het proces zeiden we *neen* als onze Japanner naar beneden keek en *ja* als hij zijn hoofd oprichtte. Toch werden we ter dood veroordeeld. Het deed me niets meer. Het ging helemaal langs me heen. Ook de volgende dag niet toen we op een vrachtwagen werden gesmeten en naar de executieplaats gebracht. Ik heb zelfs niet aan m'n gezin gedacht. Niet aan m'n man, niet aan m'n kinderen. Helemaal niks. Op de executieplaats mochten we op een papiertje de namen schrijven van de mensen die bericht van onze dood moesten krijgen. Ik zei: dat hoeven jullie niet te doen. Daar zorgt het Rode Kruis wel voor. Toen schreeuwden ze het sein voor het salvo. En ze schoten. We vielen op de grond. Eventjes daarna dacht ik: nou zal ik wel dood zijn. Ik keek op en besepte dat mijn ogen het nog deden. Ik leefde nog. Ze hadden over ons heen geschoten. Een schijnexecutie. Met dezelfde auto werden we teruggebracht en in het gras gegooid. Ik kon niet meer lopen of staan. Mijn hele rug was kapot.

Wekenlang heb ik daarna in een shocktoestand geleefd. Maar die shock... neen, ik kan niet verder..." Oudejaarsdag 1943 worden Nora Prins en Ria Eikens teruggebracht naar Brastagi om opnieuw de kampeiding op zich te nemen. cp

Bronnen

De foto's van Nora Prins en van de Plantersschool in Brastagi werden welwillend ter beschikking gesteld door mevrouw Hoenderdos te Heemstede, dochter van Nora Prins. De door Jan Eldering met de hand getekende kaart van Aek Pamienke uit 1931 is afkomstig van zijn dochter Puck die zelf op de rubberplantage van haar vader werd geïnterneerd. De gegevens voor het artikel werden ontleend aan een radio-interview dat Henk Hovinga had met Nora Prins, vijf jaar voor haar overlijden, en aan aanvullende informatie van haar dochter. Voorts werd dankbaar gebruik gemaakt van dakboeknotities van Nora Prins en enkele lotgenoten, zoals gepubliceerd in drie boeken uit de reeks 'Noord Sumatra in Oorlogstijd', uitgegeven door de 'Stichting Noord Sumatra Documentatie', Makkum 1989, 1991 en 1992.